

LACKO, Ivan: PREKRÁSNY NOVÝ POSTSVET. POSTHUMÁNNE SITUÁCIE V LITERÁRNYCH A FILMOVÝCH DIELACH. Bratislava: Univerzita Komenského, 2021. 136 s.

Adam Škrovan

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.2.8>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8558-1067>

A j keď bol pojem „prekrásny nový svet“ („brave new world“) bezpochyby popularizovaný najmä rovnomenným románom anglického spisovateľa Aldousa Huxleyho (1894 – 1963) z roku 1932, priekopníkom tejto frázy nie je A. Huxley, ale William Shakespeare. V jeho poslednej hre *Búrka* (1611) vyslovuje frázu o prekrásnom novom svete postava Mirandy a je to práve jej naivita, na ktorú W. Shakespeare týmito pochvalnými slovami posmešne naráža. O explicitnom využití ironickej podstaty tejto frázy sa dá potom hovoriť aj v spomínanom Huxleyho románe, v ktorom je vyobrazený svet, kde neexistujú vojny, choroby, ľudia netrpia hladom a nezamestnanosť je prakticky nulová. Na druhej, odvrátenej strane – ako to je pri dystopických príbehoch už zvykom – sú koncepty identity a individuality potláčané, myslenie je v rámci celej spoločnosti jednotvárne a cynické, vyjadrovanie citov a emócií je neželané.

Posthumánne spoločnosti opisované v dielach, ktoré Ivan Lacko v monografii *Prekrásny nový postsvet* prezentuje, fungujú na podobnom princípe. Ich dominantným aspektom je neustále „rozmáhajúci sa vedecký a technologický pokrok“ (strana 7), príkladom čoho môže byť napríklad film *Gattaca* (1997), ktorý zobrazuje značnú časť populácie bez genetických ochorení, alebo film *Blade Runner*

(1982), kde sú ľudia odbremenení od života nebezpečnej a podradnej práce. Tieto dva konkrétne filmy vo svojom článku *Art and Bioethics: Shifts in Understanding Across Genres* (Umenie a bioetika: Posuny v chápaní naprieč žánrami, 2010) spomínajú Paul Ulhas Macneill a Bronač Ferran, keďže dokonale reflektujú problematiku spojenú s rozmachom posthumanizmu. Vo filme *Gattaca* sú totiž príčinou menšieho výskytu genetických porúch eugenika a všadeprítomná diskriminácia na základe biologického stavu. Vo filme *Blade Runner* zas ľudia nemusia vykonávať ťažkú manuálnu prácu, pretože ju za nich vykonávajú ľudské klony. Takéto a podobné morálne výzvy opísané v umeleckých dielach boli umocnené hlasmi filozofov a ekonómov, ktorí za kľúčovú tému v štvrtej priemyselnej revolúcii považujú biotechnológie (ako napríklad Sonia Baelo-Aluévová a Mónica Calvo-Pascualová). Genetické inžinierstvo, vylepšovanie človeka či biomedicínsky výskum vytvárajúci priestor pre takzvaných posthumánnych jedincov sú témy úzko späté s postantropocentrickým diskurzom, ktorý odmieta pohľad na človeka ako na výnimočnú, ba až nadradenú bytosť, pretože, ako poznamenáva I. Lacko, sú to práve „posthumánni jedinci, [ktorí] narušajú konvenčnú predstavu o ľudskom druhu“ (strana 47).

Ciele, ktoré si I. Lacko vo svojej práci kladie, sú zrozumiteľne postavené a dali by sa rozdeliť do dvoch častí. Po prvé text predostiera „problematiku posthumánnych postáv a situácií, ktoré sa objavujú v literárnych, dramatických a filmových naratívoch“ (strana 8). Vychádzajúc z teoretických konceptov posthumanizmu od súčasných filozofov (Jay David Bolter, Rosi Braidottiová, Francesca Ferrandová, Donna Harawayová, Mads Rosendahl Thomsen, Manuela Rossiniová) sa I. Lacko zameriava na to, ako sú tieto posthumánne koncepty aplikované v literárnom, vo filmovom a v televíznom umení. „Neucelené“, „širokospektrálne“ a často aj ťažko uchopiteľné témy sa tým pádom zúžili na konkrétne príklady umeleckých naratívov, samozrejme špecificky spracovaných, ktoré čerpajú z rôznych posthumánnych myšlienok. *Prekrásny nový postsvet* sa dá prirovnať k publikácii *Posthumanism in Digital Culture: Cyborgs Gods and Fandom* (Posthumanizmus v digitálnej kultúre: Kyborgovia, bohovia a svet fanúšikov, 2021) od Calluma T. F. McMillana či k zborníkom *Transhumanism and Posthumanism in Twenty-First Century Narrative* (Transhumanizmus a posthumanizmus v naratíve 21. storočia, 2021) od Sonie Baelo-Alluovévej a Mónicy Calvo-Pascualovej a *The Palgrave Handbook of Posthumanism in Film and Television* (Príručka o posthumanizme vo filme a televízii, 2015) od Michaela Hauskellera, Thomasa D. Philbecka a Curtisa D. Carbonella, keďže všetky spomenuté publikácie určitým spôsobom analyzujú umelecké spracovanie transhumánnych a posthumánnych konceptov vo vybraných dielach. I. Lacko spomína vo svojom texte širokú škálu príbehov na ilustrovanie rôznorodých kontextov vo fiktívnom, v postantropocentrickom svete, no hlavnú analýzu venuje dvom konkrétnym dielam – seriálu *Westworld* (2016 – 2022) a filmu *Ex Machina* (2014).

Značný rozdiel medzi monografiou I. Lacka *Prekrásny nový postsvet* a uvedenými zahraničnými publikáciami súvisí s druhým autorovým cieľom, a tým je rozbor „teoretických trans- a posthumanistických konceptov, ktoré možno aplikovať na umeleckú produkciu post-

humánnych kontextov a situácií“ (strana 8). Nejde tak už len o analýzu posthumánnych konceptov vyskytujúcich sa v umeleckej produkcii, I. Lacko sa tiež krátko zameriava (konkrétne v podkapitole Performatívne prepojenia technológií a ľudského tela) na využitie posthumánnych konceptov ako nástroja, respektíve metódy pre samotnú tvorbu umenia. V prípade zdokonaľujúcich sa technologických výtvarníkov reprezentujúcich elementárnu časť posthumánnej umeleckej performancie je ich využitie spojené najmä s vizuálnym a inštalačným umením, pričom celý tento žáner sa dá zastrešiť pojmom „bioart“, ako s ním aktuálne pracuje napríklad Bogumiła Suwara. Dalo by sa povedať, že je citeľný nepomer medzi sondou do umeleckých inštalácií typu *Modified Paradise: Dress* (Upravený raj: Šaty) zobrazujúcou „hodvábne šaty svietiace v tme“ (strana 42) alebo *The Tweeting Stick* (Palica na tweetovanie, ktorej autor Jörg Brinkmann jednoznačne netrpí obavami, že infantilnosť, pomocou ktorej sa snaží zlúčiť digitálne s prírodou, nezasahuje aj do integrity jeho projektu) a analýzou naratívov a postáv v populárnej kultúre. Ak sa však má na prehľad o inštaláciách a performanciách využívajúcich posthumánne prvky nazerať čisto ako na súčasť všestranného prológu do následnej podrobnej analýzy posthumánnych konceptov vo fiktívnych naratívoch, potom sa dá štruktúra *Prekrásneho nového postsveta* považovať za podnetnú.

Na prvých štyridsiatich troch stranách odkrýva I. Lacko „problematiku prepojenia človeka a technológií“ (strana 22) a tiež jej zobrazenie v populárnej kultúre, nezabúdajúc na esej D. Harawayovej *The Cyborg Manifesto* (Manifest kyborga, 1985), Braidottiovej pripomínanie dôležitosti percepcie naratívov v súvislosti s posthumanizmom či na Sýkorovu úvahu, ako vďaka technologickému progresu už dávno nie sú etické dilemy v súvislosti s „genetickým vylepšovaním ľudí a zvierat“ len „intelektuálnym cvičením“ (strana 21). Aj keď v publikácii nie je prísne vyhranená časť literárnym, televíznym a filmovým dielam pohrávajúcim sa s posthumánymi myšlienkami (odkazy a stručné

rozbory na ne sú roztrúsené naprieč všetkými kapitolami), *Prekrásny nový postsvet* obsahuje referencie na diela slávne až kultové (*Star Trek*, *RoboCop*, *Cloud Atlas*), ale aj na diela, ktoré síce známe sú, no posthumánny aspekt v nich nie je vždy očividný (*Moby Dick*, *The Picture of Dorian Gray*, *I Know What You Did Last Summer*). Publikácia I. Lacka tak vytvára ucelený obraz umeleckých diel z rôznych žánrov, ktoré v nej nie sú zoradené chronologicky, ale typovo – na základe určitého postantropocentrického konceptu, ktorý je v nich zahrnutý (keď je potom v tejto súvislosti spomenutá napríklad jedna z poviedok Edgara Allana Poea z roku 1839, môže to minimálne vzbudiť údiv z genézy literárnych diel obsahujúcich prvky posthumanizmu, ak nie apofóniu pri ďalšom strete s ľubovoľným umením).

Analýza filmu *Ex Machina* a seriálu *Westworld* v poslednej kapitole zahŕňa detailné opisy

postantropocentrických diskurzov, naratívov, postáv a dialógov, ktoré sa v nich nachádzajú. I. Lacko neustále diferencuje medzi rozoberaním spracovania konkrétneho, fiktívneho posthumánneho konceptu (napríklad „imerzívneho zážitku“ ľudí a „androidov na prahu skutočného vedomia“) a ponúkaním teoretickej bázy tohto konceptu („Marie-Laure Ryanová v kontexte imerzívnosti hovorí o tom, že aj virtuálne telá môžu byť zárukou zážitkovosti, participatívosti a interaktivity“; strana 99).

Prekrásny nový postsvet rozhodne značne obohacuje (nielen domáce) akademické kruhy zaoberajúce sa problematikou posthumanizmu, keďže pre svoju stále relatívnu novosť býva filozofia posthumanizmu predmetom teoretických a abstraktných diskusií. Rovnako žiaduca je však potreba jej aplikovania, tak ako je to v prípade knihy I. Lacka, do umeleckých diel rôznych žánrov.